

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 49

Augusti 2006
ISSN 1103-4165

www.elinwagner.se

Som en syster till Elin

ville Kerstin Stjärne – Årets Väckarklocka – gärna betrakta sig, berättade hon i sitt tal på EW-dagen, som firades den 13 maj i Bygdegården i Berg. Redan på 80-talet hade hon i samband med sina *Passningar* upptäckt att Elin Wägner gått före henne, bl.a. genom sitt krav på införande av en barnkonvention redan 1937. När världen betraktas ur ett barnperspektiv blir sammanhangen tydliga och protesthandlingar ofrånkomliga.

Liksom Elin hade också Kerstin Stjärne gripits av berättelserna om moderåldern med ett fredligt och jämlikt samhälle vars nordgräns kanske gick genom Småland. Det är i den andan som hon engagerat sig i örtagården på släktgården där åtta generationer bott före henne. ”Man ska inte underskatta en örtagård, särskilt inte om där växer dårört”, förklarar hon och så berättade hon historien om hur hon tillsammans med en hel bygd lyckades rädda den miljö som hotades av det framrusande bilsamhällets krav på snabba vägar.

”Det går att göra något för att rädda världen”, säger hon och pekar på två andra systrars kamp: Wangari Maathai, som fick Nobels fredspris 2004 för sina insatser med trädplanteringar i Afrika, och indiskan Vandana Shiva som med hjälp av sin rörelse Navdanya utbildat 200 000 indiska bönder i ekologiskt jordbruk. Det är maten som är vår relation till jorden – den insikten knyter ihop Elin och Kerstin Stjärne med tredje världens kvinnor i ett globalt och ständigt växande systerskap.

Solveig Hammarbäck

Vänner, kolleger – och kanske konkurrenter

Programmet till årets studiedagar på St Sigfrids folkhögskola, 16-17 september, har redan skickats ut till er som varit med förut och bifogas detta nummer av Bergsluft. I år handlar det om tre kvinnor: Elin Wägner, Marika Stjernstedt och Karin Boye och deras relationer. Om konkurrens bland dagens unga författare berättar Cecilia Davidsson, känd för både novellsamlingar och barnböcker. Läs henne innan vi ses på St Sigfrid. Och tag gärna med dig en eller flera vänner!

Vilda idéer för Elin 2009

Det är långt dit men planeringen pågår för fullt och många intresserade har hört av sig och ger tips om aktiviteter och projekt och/eller är intresserade av att medverka i minnesboken.

Vi söker nu lokala projektledare som kan ta kontakt med skolor, folkhögskolor, studieförbund etc. där ni bor och berätta om det planerade minnesåret och diskutera aktiviteter.

Hör av dig på telefon eller mail till Marianne Enge Swartz om du vill ha fortlöpande information om planerna. Alla vilda idéer är välkomna, särskilt om du tillsammans med några lika-sinnade arbetar för att de blir genomförda!

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

www.elinwagner.se

Bergslufts redaktion: Marianne Enge Swartz (mes@comhem.se)

08-30 69 07

Solveig Hammarbäck (solveig.hammarback@vxu.se)

0470-77 5557

Elin Wägner – en ny upptäckt

Om det skulle bildas ett nytt, verkligt, miljöparti så borde det få heta ”Kommando Elin Wägner”, tycker *Ingvar Nilsson i Katrineholm*, som nyss blivit hänfört förälskad i Elin Wägners penna.

”Det var Birger Schlaugs fina artiklar i *Miljömagasinet* som satte mig på spåret. Hittills har jag läst sex böcker av Elin Wägners produktion 1908-1949. Det krävdes övning för mig att läsa de två första, *Norr tullsligan* och *Pennskaftet*, eftersom de enligt tidens sed har många bisatser. Men redan i *Camillas äktenskap* ”lossnar” svenskan och börjar nu likna det modersmål jag växte upp med. *Väckarklocka* (åh, vilken höjdare!) gav mig orsak att undra hur Elin Wägner förhöll sig till en annan Fogelstadsdeltagare, Elise Ottesen Jensen, som i sina kolumner i *Arbetaren* drev idén om rasrenhet och fri abort. Elin Wägner ger ett helt motsatt intryck. Hon verkar se människolivets, ja skapelstens, helighet. Det är en feminism där det kvinnliga och det manliga var för sig ska komma till sin rätt i symbios, d.v.s. inte via assimilering till ett kön. Elins andlighet ligger, om jag fattat rätt, antroposofin nära.

I *Vinden vände bladen* mötte jag en mängd småländska ord som jag inte är säker på att jag alltid förstod rätt. Men vad gör det, när hennes ande-sol strålar över alltihop och värmer oss. Nu undrar jag om man kan färdas runt sjön Smalen (precis som man i Västergötland kan ta en tur förbi ”Gårdarna runt sjön” och se miljöerna i Birgit Sparres romaner) och där göra uppehåll vid de beskrivna gårdarna. Finns Smalen i verkligheten och var i så fall?

Som ny upptäckare av Elin Wägner känner jag behov av att ”ha någon att prata med”, så jag hoppas att sällskapet kommer att växa nu efter Schlaugs utomordentliga Elin-artiklar. Kanske det kan leda till att Elin Wägner återkommer till Sveriges stugor och från sin himmel hjälper den gröna rörelsen att rätt utnyttja sin kompass. Kanske även vårt stadsbibliotek snart börjar skämmas över sitt tilltag att ”p.g.a. svag efterfrågan” förpassa nästan alla EW-böcker till källararkivet. Jag vet f.ö. en penna som skrivit en insändare i lokaltidningen om denna skandal. ”

Sjön Smalen

finns i verkligheten. Den heter Stråken, och man kan åka runt i Elins miljöer med hjälp av *Elin Wägner-turen*, som Växjö kommun just givit ut i ny upplaga. Den kostar 40 kr och finns på turistbyrå i Växjö och på Lilla Björka. /Red.

Om Elin Wägner som fältreporter

på Naturmorgon kåserade Anders Börjeson för ett tjugotal åhörare som samlats en vårsöndag på Lilla Björka. Själv hade han som ung och nyinflyttad radiojournalist 1970 mött Flory Gate och genom henne lockats att läsa Elins böcker. Tidigt hade han förstått radions möjligheter att väcka intresse för naturen, och visst hade det varit fint om han hade kunnat engagera Elin Wägner i sitt program Naturmorgon. Men han hade nog fått förmana henne att inte vara så öppet polemisk som i *Tusen år i Småland* – det tillåter inte radiologan.

Elin skulle ha varit nöjd i dag med den kvinnliga övervikten i Naturmorgons redaktion. Kanske skulle hon också ha gillat att få berätta om ”feministiska” djurarter, t.ex. om sjöhästhannen som bär äggen i en påse medan honorna vilar upp sig efter den ansträngande äggläggningen. I Naturmorgon försöker man lyfta fram naturens mångfald, och man är glad över responsen från lyssnarna som skriver 400-800 brev i veckan. En alltid lika kontroversiell fråga är rovdjuren, och Anders Börjeson antog att Elin, precis som han själv, skulle ha arbetat för att alla arter måste få finnas. Vi har redan förlorat alltför många genom oförstånd och girighet. Anders Börjeson var övertygad om att lyssnarna skulle ha fått många intressanta skildringar och engagerade inlägg i miljödebatten med Elin Wägner som reporter i Naturmorgon.

Solveig Hammarbäck

Dragningen i årets medlemslotteri

är avslutad. Följande personer hade tur när vi drog tre namn bland de medlemmar som betalat medlemsavgiften före halvårsskiftet:

Ruth Bohman, Uppsala

Inga-Britt Höjer, Saltsjö-Boo

Ruth Fröland, Stockholm

Varsin bok kommer med posten.

Brita Åkerman

fyllde 100 år den 30 mars och EW-sällskapet gratulerade med ett bidrag till Rädde Barnen. Så här skriver Brita:

”Tack för gratulationer på min födelsedag och för årsskriften om lärarinnor och Bergsluft häromdagen. Lärarinnor var mycket trevlig. Vilken kunskap om de unga lärarinnornas förhållanden i små landsbygdsbyar! Jag tror inte att jag hört om detta förut, trots att jag läste tidskriften ”Läraryrkesförbundet”, redigerad av Ulla Lindström, som jag samarbetade mycket med.

Och vad jag just nu tycker om EW:s skrivsätt måste jag tala om. Det är några år sedan jag läste *Korpungen och jag*. Jag köpte den väl omkring 1930 och tyckte mycket om den men har inte läst om den för den har varit försvunnen tills jag nu hittade den i ett hörn av en bokhylla som jag inte rört på länge. Dessa små krönikor på 93 rader i petit som skulle levereras till varje veckas nummer av *Tidevarvet* tycker jag är oerhört fängslande, kvicka och kloka. De är ju utplockade som det mest läsvärda ur flera årgångar. Jag har läst om dem nu flera gånger och hittar små tanke-trådar som återkommer i t.ex. *Väckarklocka* och små kvickheter som gör en glad. Jag skulle vilja ge boken i present till många.”

Elin – och Sigrid – i Nyköping

När Anders och Helena Grevesmuhl deltog i EW-dagarna på St Sigfrid berättade Anders att hans farmor varit skolkamrat med Elin Wägner...

Då Elins pappa Sven Wägner som nybliven änklings blev rektor vid Nyköpings Högre Allmänna Läroverk flyttade Elin med. De kom att bo i den sörmländska residensstaden i tio år, 1887-97. Ungefär samtidigt flyttade min farmor, den två år yngre Sigrid, till Nyköping, där hennes far Oskar tillträdde tjänsten som komminister i Alla Helgona församling. Sigrid kom att bo kvar i Nyköping till sekelskiftet.

Båda flickorna gick i Henriette Löwens flickskola. Elin kallar sig själv för ”skolrätta” under den tiden; vad Sigrid kallade sig vet jag inte, men att båda flickorna fick lära sig skriva i skolan, både formellt och innehållsmässigt, är uppenbart – det blev ju Elins levebröd – och i Nyköping i fröken Löwens skola, lades grunden. Också Sigrid var hela sitt liv en skrivande kvinna

med en mycket vacker handstil och en omfattande privat korrespondens. För en något bredare krets skrev Sigrid, då hon 1935 tecknade sin då avlidne fars liv. Ett åtta folieark långt, vackert och intressant dokument, som Strängnäs stift sedan utnyttjade i sina herdaminnen.

Precis som Sven Wägner kom Oskar Sandsten från folkets breda skikt, Sven var ju bondson från Skåne och Oskars pappa var skraddare i Närke. Rektor Wägner undervisade en del i sitt läroverk och lär ha tagit sitt ämbete på blodigt allvar – Oskar var också en strängt upptagen man, som för försörjningens skull var tvungen att ta extrauppdrag som bl.a. fängelse- och lasarettspredikant. Dessa båda fäder hade kanske inte alltid så mycket tid för sina döttrar, utom på somrarna i det gula huset i det närbelägna Oxelösund, där pappa Sven kopplade av och blev en annan. Oskar å sin sida tog gärna med sina familjemedlemmar på botaniska utflykter i Nyköpings omnejd.

Nyköping var vid den här tiden en liten stad med färre än 10 000 invånare, men jord- och skogsbruksbygden runtomkring hade många fler boende än idag. Industrier fanns, bl.a. kom NKs möbelsnickerier att hamna här, men även mekanisk industri, liksom naturligtvis länsstyrelse – det var ju residensstad. Och en stad med historia, gästabudet 1317 är välkänt och Gustav II Adolf växte upp i staden.

Farmor Sigrid blev över 90 år och bodde i två omgångar av sitt liv i Nyköping, dels under skoltiden samtidigt med Elin, dels som nybliven änka 1944-56. Hon såg alltid tillbaka på sina perioder i Nyköping med glädje, tror jag. Elin låter sina läsare ta del av sitt Nyköping i romanen *Silverforsen* (1931). Redan i romanens första mening befinner vi oss i Sigrids revir: ”Prästgården i Silverstads västra församling, den så kallade doktorsgården, liknade ett gammalt skrin...” Nyköping västra församling är inte Alla Helgona församling, och det är inte Sigrids hem, den vita komministerbostaden, som beskrivs, men väl ett hus i närheten...

Både Elin och Sigrid var barn, skolflickor, döttrar till offentliga pappor under sin tid i Nyköping. Elin blev journalist, författare, förkämpe för kvinnans rättigheter och för en hållbar utveckling på jorden, kort sagt en offentlig person. Sigrid, däremot, förblev i det privata, men blev liksom Elin en flitig skribent. Liksom Elin hade Sigrid sin kyrkliga bakgrund, som hon förblev trogen genom livet; Elin kom å sin sida att

attraheras av kväkarna. Sigrids liv kom fram till 1940 som lantbrukarhustru att vara starkt knutet till jorden, sedan blev hon småstadsbo. Elin, den globala, flyttade ut på landet då Sigrid var på väg därifrån...

Man kan anta, att den påverkan som Henriette Löwens skola – startad av kvinnor för kvinnliga elever – utövade, atmosfären i och kring Nyköping och respektive fäders offentliga liv utgjorde en gemensam grundplattform för de båda flickorna, vars liv efter skolan dock tog så olika gestalt. Något gemensamt fanns säkerligen ändå där, under ytan...

”Läs och rys”,

sa Ulrika Knutson i Radions Kulturnytt 16 juni om *Det tänkande hjärtat*, Yvonne Hirdmans bok om Alva Myrdal (Ordfront förlag). Till grund för boken ligger den brevsfatt på 46 volymer som Alva och Gunnar Myrdal donerade till forskningen, övertygade redan som mycket unga om att de skulle bli något stort och att vi skulle vara intresserade av att läsa deras brev. Och det är vi – fast man ibland får en obehaglig känsla av att kika genom nyckelhålet till det mest privata. Första brevet är från Gunnar till den 17-åriga Alva när de nyss har träffats. Sista brevet skriver Alva till Gunnar 1976, samma år som hon dör.

Författaren Yvonne Hirdman är professor i historia och har forskat om välfärdsstat och genusordning. Hennes analys av hur välfärdsstaten vuxit fram – och Alvas insatser därvidlag – är fascinerande läsning liksom analysen av hur maktförhållandena mellan Alva och Gunnar förändras allt eftersom Alva tar allt större plats och klättrar på karriärstegen.

Elin Wägner återfinns tre gånger i bokens register. Det gällde kärnvapenupprustningen där Alva blev Sveriges första och kanske främsta nedrustningsexpert och förhandlare. Men Hirdman menar att Alva inte var pacifist. Före kriget hade hon inte heller lockats att gå med i Elin Wagners initiativ – kvinnornas vapenlösa uppror mot kriget – och hon ställde sig öppet kritisk till den ”moderskapskult” som hon ansåg att Elin Wägner förespråkade.

Efter den här boken får jag lust att läsa om de tre barnens skildringar av sin barndom. Vilken familj är mer dokumenterad än den Myrdalska? /mes.

Bästa boken?

Nöjesguiden i Stockholm frågar i sitt sommarnummer 50 litteraturkännare vilken som är den bästa svenska romanen genom tiderna. Hjalmar Söderberg leder stort, följd av Selma Lagerlöf och August Strindberg. Ebba Witt-Brattström nämner Elin Wagners *Pennskaftet* som nummer tre på sin lista som inleds med Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* och Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings saga*. Om *Pennskaftet* skriver hon: ”En rapp och rolig yrkesroman om en ung kvinnlig journalist i rösträttskampens tid som dessutom fyller i en av samtidshistoriens stora blinda fläckar: feminismens historia.”

Pennskaftet kom nyligen ut i Svenska Akademiens Klassikerserie med utmärkt kommentar av Helena Forsås-Scott. Ge bort den i present till en ung kvinna i din omgivning!

Elin Wägner besökte Österrike

vid fem tillfällen mellan åren 1920 och 1938. Däremellan brevväxlade hon med österrikiska författare, feminister och kulturpersonligheter och fick även själv besök från Österrike. Elisabeth Auer berättar om detta i sin skrift *Elin Wägner in Österreich* i serien ”Småskrifter fra CØNK 17, Center for Østrigsk-Nordiske Kulturstudier, Roskilde Universitetscenter 2006” (ISSN: 1600-9509).

Den skriften är på tyska men ni får läsa (på svenska) om Elins besök i Österrike och vad de betydde för henne personligen och för hennes journalistik och författarskap i årets småskrift som medföljer nästa nummer av Bergsluft.

Har du e-post?

Om vi får din adress kan vi nå dig snabbt och berätta om aktiviteter som kan intressera dig. Maila din e-adress till Curt Gustafsson, cegas@telia.com så kompletterar han medlemsförteckningen med e-adresser.

Nästa nummer av Bergsluft

kommer i december tillsammans med småskriften. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp 1 november